

ANTONIO M. LABAYEN

PETRIKILLO

(irri ankerkitxo)

KOMERIA EKITALDI BATEAN

JARDUN - LAGUNAK

PETRIKILLO sendalaria

Andre **KASILDA**, **D. JUSTO** juezaren emaztea

SALOME andereñoa bien alaba

JOXEPA Petrikillo'ren andrea

PRAISKU, Petrikillo'ren lagun zar eta arlotea

TOMAX, arakiña, gizon lodikotea

PULJENTXI, emagiña zaar eta mehe

D. JUSTO, jueza

D. GABINO, medikua

PETRIKILLO'ren etxean, gaxo ta elbarriak artzen dituan gela.
Mai bat, oatze koskor bat, eser leku, alki ta bearrezko diran tresna
apur. batzuek.

I AGERRALDIA

PETRIKILLO, ANDRE KASILDA eta SALOME

Petri.—(Gaztearen txonkatilla leunki igurtzitzen duala). Ez al dizu
batere miñik ematen?

Salo.—Orain ez...

Kasilda.—Oñetako estuak jartzean egiten dio min.

Petri.—Beti eraman bear dira oñetako lasaiak.

Salo.—Baita zera ere! Abarkakin ibilliko nazu.

Kasilda.—Ori ez, baiñan zapata erosoekin bai. Ta ez erosi oña lotu-lotu egiten dizuen oiñetakorik.

Saló.—Lasa-lasa dauzkat, ama. Zapatak ez, ezurrak egiten dit min.

Petri.—(Salomé'ri). Ea, ibilli zaite zere pausoan. (Ibilli-dabil). Orain geldirik zaudela oin muturra lurrari jo-ta gora ta bera erabilli zazu; eta eskui-ezkerrera. (Egin bitza joku oriek.) Ori da!

Saló.—Aureskuia dantzantzen asi bear al det?

Petri.—Baita futbol'ean ere nai ba dezu. Txonkatilla lirain darabilkizu.

Kasilda.—Ez esan geiegi Petrikillo, ez dezan ausi berriz.

Petri.—Sendoturik dauka. Beste ezurren bat austea ba-diteke baiñan txorkatil ori puskatzea zail izango zaito. Zaude lasai etxeakoandre.

Salomé.—Ni beintzat asperturik nago orrenbeste denboran igeltsutan nere txorkatilla... Atx!

Kasilda.—D. Gabino'k gaizki jarri zizun eta orrek luzatu du. Esker-rak azkenean zuregana etorri giñala...

Petri.—Ez degu beti asmatzen.

Kasilda.—Zenbat da zure lana?

Petri.—Egin zazu berrogei duro.

Kasilda.—Pozik emango dizkitzut gañera. Bai enetxoa! (Sakeletik dirupaper bat atera ta emanaz). Torizu.

Petri.—Eskerrikasko etxeakoandre! Eta (Apal) ez geiegi zabaldu nik zure alabari ezurra konpondu diodanik... Ba-dakizu, D. Gabino medikuak begitan artuko niñuke.

Kasilda.—Berak ere ikasi zala ondo jartzen!

Petri.—Ezurrak ezurrak dira, etxeakoandre.

Kasilda.—Eta mamiak mami!

Salomé.—Nere oiñaren kontura “ezur-ezur eta mami-mami'ka” jostatzen ari al zerate edo zer? Nik bakarrik artu det min eta sendagillan eskuetatik aterata takoi luzeko zapatak eta nylonezko galtzerdiak janzteko gogotan nago. Goazen beraz ama!

Kasilda.—Bai alaba! Aizazu Petrikilo. (Isilpean). Nik ez det zabalduko zurekin izan geranik; eta zuk ere ez dezazula iñon esan gure alabari txorkatilla konpondu diozunik. Aditzen? Ez nuke nai nere senarrak jakiterik.

Petri.—Zaude lasai etxeakoandre. “Petrikillonea etxe mutu”.

Kasilda.—Ala bear du. Ta ortan gaudela, gure alaba onek ez dizu batere jateko gogorik. Pixuz galtzen ari zaigu... Atoz Xalome!

Salomé.—Ez al goaz bada? Atx! ¡Qué fastidio!

Kasilda.—Bereala! Mingaiña erakustea besterik ez! (Petrikillo'rengana urbilduaz mingaiña erakustera).

Petri.—Mingain polita. Ez du ezer! Gazteak ez dute gizendu nai izaten. Bestela ondo zaude. Ezurrak osorik daukazdu, gogoan

- arzazu ordea mamirik gabe ez dagola edertasunik. Gizendu egin bear dezu.
- Salome.*—Gizendu? ¡*Qué horror!* ¡Liraindu, liraindu!
- Kasilda.*—Beti gerri-eder! Kopla oiek ezkongaietan izaten dituzte. (*Galdezka*). Zer eman nezaioke jaten? Zer derizkiozu?
- Petri.*—Botikan saltzen ez dan zerbait.
- Salome.*—Taloa ta esnea orduan!
- Petri.*—Ez da txarrena.
- Kasilda.*—Ez bait du txoriak aña jaten.
- Petri.*—Ba nik, egia esan, ezur konpontzaile naiz, ortik aurrera gutxi dakit. Doi-doi andreak ba dituztela milla matrikula... eta... “Kukuak kantatzen du Mayatzean kuku”... Udaberriko gaitza (*kiñu egiñaz*).
- Kasilda.*—Bai bai, aditzen dizut. Gauza da, zerbait egin bearko degula, bestela aukeriaz berriz ere ezurak ausiko zaizkio.
- Petri.*—Ez dago beldurrik, gazteak ez ditu austen, berak ez ba ditu puskatzen. Zartzaroan austen dira berez. (*Txintzarri otsa entzun bedi*).
- Kasilda.*—Ba goaz. Beste norbait ba datorkizu-ta.
- Petri.*—Gaxo ta elbarriak ez dira falta.
- Kasilda.*—Gure alaba jangartxu oni ez dakit zer eman.
- Petri.*—D. Gabino'k “inyekzio” pizkarri batzuek jarriko dizkio.
- Salome.*—Ni ez noa D. Gabino'rengana. Lenago ere eman zizkidan ziztada ederrak... eta eztarriko zulotik sonda ¡Atx!
- Kasilda.*—Ez da errez zurekin asmatzea.
- Salome.*—Nai badezu. Marañon'engana edo bestela iñora ez!
- Kasilda.*—Baita zera ere! Ortarakoxe gaude! Madrid'era neskarl gogoan sartu zaiolako. Goazen, goazen! (*Dijoazela*).
- Petri.*—Zoazte ondotxo. (*Isilpean*). Obe diozu lenbaitlen senar on bat arkitu. (*Atea itxiaz mai ondora doa gero eseriaz*).

II AGERRALDIA

PETRIKILLO eta bere ANDRE JOXEPA

- Joxepa.*—(*Beste atletik sartuaz*). Jonixio! Jende aundia etortzen asi zaizu ta bildur ez ote degun izango okerren bat. D. Gabino'k jakiten ba'du...
- Petri.*—Nik zer kalte egiten diot bada...? Bost ajola zaio neregatik.
- Joxepa.*—Zeintzuek ziran? (*Jakinguraz*). Ez ditut ezagutu.
- Petri.*—Ez ta nik ere. Gañera badakizu gure etxeak bear dula izan: “etxe mutu”. *Beatza ezpain-gañean ipiñirik*).

- Joxepa.*—Noski, noski, Andre itxurazko bat eta beste neskatxa gazte dotoreakin sartzan ikusi bait ditut eta.
- Petri.*—Bakarrik esango dizut neskatxak “Xanko-mee” edo olako zerbait izentzat duela.
- Joxepa.*—¿“Xankome”? Salome izango da...
- Petri.*—Ez geiago galdegin. Aditzèn?
- Joxepa.*—Ez gizona, ez bañan beldur ematen dit jende apain ori dala medio naigaberen bat etorri bear zaiguna. Medikuak begitan artua zaitu onuzkero ta azkenerako ez degu pakerik izango.
- Petri.*—Bitartean bizi gera beintzat eta, aurrera! Oraindik ez det iñor il.
- Joxepa.*—Ori ez bañan.
- Petri.*—Ta bestela ez zaitezela neri txanponak eskatzera etorri. Tori. (*Ogei duroko diru-papera emanaz*).
- Joxepa.*—(*Poza ezin ezkutaturik*). Au guzia! (*Mattekiro*). Irabazi politik ateratzen dituzu, bañan kontuz ibilli bearra dago. Lana asko egiten ari zera ta atseden pixka bat ere ar zazu. Nekatua zaude onuzkero.
- Petri.*—Gauean izango det etzanda egoteko beta. Orain gelenaz “mokau” bat artuko nuke goseturik nago-ta.
- Joxepa.*—Xerra bat prejitu ta kafea berotuko dizut. Sua pizturik daukat “emplastuentzako...”
- Petri.*—Ez nere jatekoarekin naasi, ba ezpada... Emplastuak bestentzako; xerra neretzako. Ta aragia samurra izan dedilla. Nere ortzagiñak pipiak jota daude ta...
- Joxepa.*—Alik eta samurrena ekarri dizut, zuretzako modukoa: isats ondokoa. Oraintxe maniatuko dizut. Banoa sukaldera... (*Ate joka ari dirala nabaitzen da*).
- Petri.*—Norbait da ate joka Joxepa!
- Joxepa.*—Auxen da lana! Gaur ez gaituzte utziko pakean. Nor ote da? Beldur ematen dit.
- Petri.*—Zoaz atea irikitzera, orrenbeste aitzeki-maitzeki bage... Ta neregatik galdegiten ba’du, sartu zazu onera. Zoaz zu lasai sukaldera.
- Joxepa.*—Au da jendearen emana! (*Bijoa*).

III AGERRALDIA

PETRIKILLO eta PRAISKU

Praisku.—(*Errenka sartuaz*). Arratsaldeon nagusi!

Petri.—Kaixio Praisku! I al intzan! Sendo beraz?

Praisku.—Txarrean pijo! (*Errenka pausoak emanaz*). Ibilli al ba’nintz

ortxe nunbait. Baiñan gero ta motelago natxiok. Nere zankook ezin eraman natxiotek. Ezur min bat ba diat...

Petri.—Beste berri batzuek ezin ipiñiko dizkiat bada. Orain erremedio on bat emango diat ire ezueria leguntzeko: muxar-koipez egunean iru aldiz toki minberatuak igurtzi itzaken.

Praisku.—A lagun zaarra! Ez al uke berdin iru aldiz egunean ollo salda artzea? Lenago ere “enplastuak” proaturik zeuzkat. (*Eskuarekin jan itxura egñez.*) Ontatik bear diat nik, ontatik.

Petri.—Ori dek bada komeni ez zaikana. Jatena gutxi ta tartean osiñ-belar ta zaingorrien ura... ta.

Praisku.—Ba, ba. I ere medikuak bezela asi aiz! Il egin nai al nauk, edo “qué”? I al aiz Petrikillo famatue...?

Petri.—Sendatu nai iñuket.

Praisku.—Erremedio oiek utzi itzak aberats okituentzat. Ni goseti amorratu bat besterik ez nauk. Nere kezka guzia dek sabela nola bete.

Petri.—Orduan i ez aiz konsulta'ra etorri jatera baizik.

Praisku.—Ori dek begie izatea: “pronostikue” zuzena...

Petri.—Ez ago i pronostiku txarra! Goazen sukaldera ta nere andreak eguardiko eltzekondotik zerbait emango dik. Zerbait bero...

Praisku.—Aitatu utsakin tripak jartzen zaizkidak “galgal...”. Bete-kada baten bearrean natxiok.

Petri.—Ori ez, geiegikeriak ere berekin zekarrek gaitza. Barauak kalte gutxiago egiten dik.

Praisku.—Ori dek gure Miserikordi'ko monjen eskola: bat ondo ezik dagonean esatea: “ez jan!” Buruko miña detala: “barau egin!” Gerrian oñazea asi zaidala: “ez edan!” Gorputz guzia gaizki, ezin zutik egonean dagola... “Zera, zoaz olera!” ta esne pixka bat “ondroso” bataiatuta ekarriko ditek. Eta jakiña egun gutxi barru kanposantura! Aste ontan ere bi il dituk. Orrengatik ba iregana etorri nauk.

Petri.—Utzi itzak gogoeta illun oiek. Neri ere “plakia” sartu zaidak. Goazen sukaldera!

Praisku.—Sukalde itza entzunda nere anak ere bizkortzen zaizkidak!

Petri.—An sendatzen dituk ire gaitzak. (*Bijoaz.*)

Praisku.—Bai motel. Ez al gaituk bada txikitako lagunak?... Ire aita ta nerea adiskide aundi... zeraindarrak... (*Bijoaz.*)

IV AGERRALDIA

TOMAX eta PULJENTXI

Puljen.—(Atetik.) Ai Maria! (Iñork ez dula erantzuten nabaituz barrura sartzen da. Bereala beste bat da atejoka.)

Tomax.—Etxean al dago Petrikillo?

Puljen.—Ez dakit bada. Orain ikusi bear. Nolanai laister etorriko al da!

Tomax.—Baldin baite! Ala nai nuke. Ezin itxoingo det luzaroan.

Puljen.—Zer gertatzen zaizu bada?

Tomax.—Zera... (Kiñuz adierazi naiez.) ezin... urteen ajeak! Giltzurdin-gaitza.

Puljen.—Nik ere iñoiz ori bera izan oi det.

Tomax.—Gaitz-erdi oñazerik ez ba'nu.

Puljen.—Belar batzuek, intxusa-ura edo emango dizkizut ta on aundia egingo dizute.

Tomax.—Operaziorik ez ezik zer nai gauza artuko det.

Puljen.—Azanario gordiña oso dezu ona.

Tomax.—(Asarre.) Azanarioa? Zu ez zera gizona ta ez dakizu nere gaitzaren berri.

Puljen.—Emakumezkoa naizelako beste gauzak dakizkit.

Tomax.—Giltzurdinean arri koxkorrak mugitzen diranean ikaragarria da! Petrikillo aguro ez badator! (Oñaze kiñua egitez.)

Puljen.—Eseri zaite gizona, lasago egongo zera.

Tomax.—Ezin det ordea! (Urduri.) Nora joana dan ez al dakizu?

Puljen.—Nundik jakin bear det! Auskalo! Ainbeste tokitara deitzen dute.

Tomax.—Ez al zera bada Petrikillo'ren andrea?

Puljen.—Ez jauna, ez! ez nazu iñoren andrea. Jainkoari eskerrak.

Ni zu bezela Petrikillo'ren billa etorria nazu. Emagiña naiz...

Tomax.—Sorgiña!... (Zakar.) Lenago esan besterik ez zundun.

Puljen.—Zergatik esan bear nizun?; zuk ez bait didazu galdetu.

Tomax.—Zergatik... ezin... (Itz totelez.) ezin det geiago sufritu! (Battetik bestera ibilliaz.) Ai ene! Oñazea asten zait. Ken zaite nere aurretik! Alde egin zazu emendik! edo zerbait eman zaidazu.

Puljen.—Nik ez dezalziket ezer eman. Ni emagiña naiz...

Tomax.—Ta nere min au aurregitea baño okerrago da... (Otu egitez.) Ai, ai! Petrikillo! (Pareta ondoan dagon kamaina txar batean etzanaz.)

Puljen.—(Berekiko.) Ikusia dago gizonetzkoak emakumezkoak baño askozaz ustelagoak dirala!

V AGERRALDIA

Lengoak eta JOXEPA

- Joxepa.*—(Larriturik sartzen dala.) Zer ziran karraixi oiek? Orain ere etxea jendez bete zaigu-ta! (Oatze gañean gizona etzanda dagola oartuaz Puljetzi'ri galdegiñez.) Zer du gizon orrek?
- Puljen.*—Giltxurdiñeko oñazea zuala-ta ta ortxe etzanda girazajoa! (Biolq eriarengana urbilduaz.) Larri zan bañan arnasa lasa artzen du ta pasa zaiola dirudi... (Pulsua artuaz.) Biotzak takateko sendoa ematen dio...
- Joxepa.*—(Asarre.) Nor zaitugu emen iñori pulsua artzeko. Nola sartu zerate? Deitu gabe...
- Puljen.*—Otsegin degu ta ez zuten erantzuten. Atea zabalik arkitu degu ta sartu gera.
- Joxepa.*—Gizon ori ez da zure senarra izango.
- Puljen.*—Ondo eman ere! Ja, ja, jai! Ez, ez! Berak Petrikillo'ren ematzetzat artu nau.
- Joxepa.*—Zuk bai nai, alajaña!
- Puljen.*—Obeto nagon bezela.
- Joxepa.*—Zertara etorri zera orduan?
- Puljen.*—Ori ezkutuko gauza da. Zure senarrari besterik esango ez diodana.
- Joxepa.*—Bai zuk sekreto asko ta diru gutxi. Ta onoko oiulari orrek! auzo guziak jakingo du. Ezta larrutu izan ba'lute... (Begiratuaz.) Sukaldeko atea irikia balego nere Petri ere emen genun. Ez diote egun guzian mokau bat tranquil artzen uzten...
- Puljen.*—Piztutzen ari ote dan susmoa ematen diot. Ikusten?
- Joxepa.*—Esnatzera doa bai. Ez du atarramendu txarrik.
- Tomax.*—(Zurrunga antzeko zerbait egiñaz esnatzen da begiak zabalduaz. Emakumezko biak pizka bat urrutiratzen dira. Oatze gañean eseriaz ta burua jasoaz dio.) Nun nago?
- Joxepa.*—Zeorrek ez dakizu?
- Puljen.*—Ez al zera gogoratzen?
- Tomax.*—(Susperturik.) A bai! Petrikilloren etxean!
- Puljen.*—Miña joan al zaizu.
- Tomax.*—Izarrak ikusi ditut, baiñan obeto nago. Zerbait bero artu nai nuke eta zerbait... ustu... ez bait naiz aingeru...
- Joxepa.*—(Jabetuaz.) Atoz barren ortara ta bear dezuna izango dezu.
- Tomax.*—Eskerrikasko etxkoandre. Ea zure senarrak sendatzen naun.
- Joxepa.*—Ez da nik esateagatik, amaika sendatzen du Petrikillo'k.

(Dijoazela, Puljentz'ri.) Zuk itxoin zazu emen txanda etorri arte.
(Bijoaz.)

Puljen.—Bai, bai.

VI AGERRALDIA

PETRIKILLO ta PULJENTZI

Petri.—(Sarturik.) Zu al ziñan? Ez didazute uzten mokau bat pakean artzen.

Puljen.—Gaizki dagonak ez bait du itxoin nai izaten...

Petri.—Orain ere sorginkeriren bat ba al degu?

Puljen.—Ni sorgin ba nazu zu azti: biok lanbide bat degu, jendea sendatzea.

Petri.—Ortan ere mailla askotxo dira. Gu sendagilleok sendatu ta osatzeko gaude. Zuek erditu arazi ta...

Puljen.—Ain zuzen laguntza billa natorkizu bada. Emakume gazte bat daukat aurregiteko ta asiberria dala-ta larri dabil... eta nabil. Zuk ikustea **nai nuke**.

Petri.—Begira Puljentzi, leen ere esan izan dizut ni ez nazula partero, emagin edo sabela ustu arazten duten oietakoa. Ori zuretzako. Nik beste gaitz geienak sendatzen ditut, eta batik bat ezurrak konpotzen ditut, ezur zarrak noski. Baiñan “ezur berriekin” ez det sartu nai. Arazo ori ez da beti salda garbia izaten, beraz jor konpon! ta zoaz emendik...

Puljen.—Au da estuasuna! Aurra oker dator eta amak gaizki ibillibear du. Au da estuasun gorria!

Petri.—Gaizki ba dator aski dezu medikuarengana joatea. Ori dezu onena. Zoaz bada lenbaitleen. Ni lanez buru gain nago ta jendea zai daukat; beraz...

Puljen.—A zer nolako istillua! Ez ote zaizkit ama edo aurra ilko beñepein? Noan bada.

Petri.— Bai eta ez berriz nigana etorri kontu oriekin.

Puljen.—Jende aundi-maunditakoa izan ba'litz joango ziñan.

Petri.—(Asarre.) Ezetz esan dizut emagin, sorgin!

Puljen.—Ta zu nor zaitugu? “Ezur-konpontzaille” Petrikillo alena ez bestena! (Bijoa.)

VII AGERRALDIA

PETRIKILLO eta TOMAX

Petri.—(Atean beste norbait dala oarturik.) Sartu aurrera, sartu!

Tomax.—Bakarrik al zaude?

- Petri.*—Oraintxe bidaltzea egin det atso mutxurdin ori!
- Tomax.*—Atso bat bidali ta “agure” bat sartu.
- Petri.*—Zu gaztea zaitugu gizona. Zer gertatzen zaizu? Ea eseri zaite.
(*Eseri arazi ta luze-laburrean aztertzen duala.*)
- Tomax.*—Lur jota nagola. Nik al dakik: estomaua. (Urdaila.) Gibela, giltxurdiñak, maskuria... estiak ezin ustu ta gernua ezin isuri...
- Petri.*—Gizenegia zaude bai ta janakin bear dezu kontu aundia. Aragia utzi, arrai pizka bat eta barazki asko: letxu, azanario.
- Tomax.*—Aza-olioak jateko esan ba zenidan gaitz erdi. Bañan beste-lako baratz-gauza? Txerri-gizentzeko onak! Onoko kristau onen-tzat malo!
- Petri.*—Txerrikoa jango dezu bada...
- Tomax.*—Ori bai! (*Esatean lerdea dariola.*) Gibela erreta, Azpixonña, saeiskia, eta neronek egindako txistor eta odolkiak! Ez bestek estean sartzen duna, ez... Oriek dituzu jakiak, oriek!
- Petri.*—Zuri komeni ez zaizkitzunak. Osasunarentzat barazkiak dituzu onenak. Gordiñik edo egosiak.
- Tomax.*—Zaude isilik gizona! Ez zaidazula orrelakorik esan. Auleriz ilko nintzake. Ez al dezu ikusi txorabioak emanda ia erori naizela? Nik “alimentua” bear det. Eta sendatu nazazunean, sekulan jan ez dituzun bezelako odolkiak ekarriko dizkitzut. Apartak! Berebizikoak!
- Petri.*—Nik bada ez dizut gezurrik esango. Bizi ta sendatu nai badezu aragi-jatea alde batera laga bearko dezu.
- Tomax.*—Ederki eman ere! Arakiñak aragia uztea. Zu D. Gabino baño zorrotzago jartzen ari zera. Ark ez dit guzia debekatzen.
- Petri.*—Ez nik ere ta gutxiago betirako. Baiñan oraingoz odol ori garbitu bear da. Gosea izaten dezu sendagailu onena. Gizenegia zaude eta nun galdua ba-dezu. Gaitz geienak ortatik datoz.
- Tomax.*—Onera nerekin sartu dan atsoak ez zuen bada aragi aundi-rik.
- Petri.*—Norengatik ari zera?
- Tomax.*—Emen zure zai egon dan arengatik. Moko mehe, mehe, bat anima erratu ezik eriotza zirudín.
- Petri.*—A! (*Gogoratuaz.*) Puljentxi! Beti bizi! zimel eta gogorra. Ez uste osasuna aragian dagoanik. Zuk pisuz jetxi bearra dezu ta noski ta ortako baraua, baraua eta bijillia.
- Tomax.*—Ezta praille ba'nintz ere! Goseak bizitzeko obe da iltzea!
- Petri.*—Bai zera! Gutxiago janda zere burua arriñago arkituko dezu. Nik esandakoa egiñaz zorrrek antz-emango diozu. Itzuli zaite emendik illabetera.
- Tomax.*—Bai bitartean barrengo trixturak ez ba nau garbitzen.

Petri.—Ez gizona! Sasoi onekoa zaude. Barauak ez dizu kalterik egingo.

Tomax.—Ezta xerra bat edo beste jateak ere. Zer da ori gizon baten-tzat? Orain bertan gose bat sartu zait naigabearen ondoren.

Petri.—Ondo-ez orrek gatzigatu zaitu urrengorako jatenakin kontu ar dezazun...

Tomax.—Kontu artu? (*Atean norbait dala oartuaz.*) Or ba dezu nor-bait ate ortan.

VIII AGERRALDIA

Lengoak eta *D. JUSTO* jueza

Justo.—(*Atetik.*) Arrasaldeon! Sartu al diteke?

Petri.—Aurrera! Bukatzen ari giñan. Laister izango da zure txanda, alki ortan eseri zaitte. *Tokia erakutsiaz.*)

Justo.—(*Eseriaz eta urduri.*) Eskerrikasko! (*Adi-adi besteai begira.*)

Tomax.—(*Beste muturrean eta isilago.*) Beti ba dezu jendez etxean! Ori da mauka!

Petri.—Ez dakit azkenerako nola butatuko dan kontu au! (*D. Justo'ri errezeloz, espaz begiraturik.*)

Tomax.—Sendatzen ba nazu bazkari ederra egingo degu elkarrekin! Eta eskupeko ona ere izango dezu.

Petri.—Gero ikusiko degu. (*Beldurti.*)

Tomax.—Begira! nere ustez, ori bai, legeren bat bear luke: sendatzen ez duan medikuari ez ordaintzea.

Petri.—Amaika lan alperrik egin bearko genduke orduan sendagilleak eta mediku jaunak. Lege txarra guretzat.

Justo.—(*Alkitik jeikiaz. Kopetillun.*) Legea esan al dezu? Ba ni nazu legegizona! (*Aiengana urbilduaz.*)

Petri.—Zer gertatzen zaio jauna?

Justo.—Zer...?

Tomax.—Au dezu Petrikillo famatua. Asko dakina. Obe du onengana etorri medikutan ibilli baño. Ori egin det neronek.

Justo.—Ala etorri natzaizu ni ere bañan ez zu bezela baizikan legearen izenean Petrikillo dalako sasi-mediku ta sendagillea baitu ta preso eramatera.

Petri.—(*Dar-dar ikaraz.*) Jauna! Nik ez diot iñori kalterik egin.

Tomax.— Ori esan! Obe zenduke beste gaizkilleen billa joan.

Justo.—Ni legearen izenean nator. Ez bait da zillegi titulorik gabe jendea sendatzen jardutea.

Petri.—(*Zuri-zuri geldituaz.*) Ni... zera.

Tomax.—Titulodunak ez ba zaitue sendatzen norabait jo bear degu.
Petri.—Berak etortzen zaizkit.

Justo.—Orregatik bada atoz orain nerekin auzitegira. (*Besotik Petrikillo elduaz.*)

Tomax.—(*Bien artean zakar sarturik.*) Ez bada! Ez da joango!
Ni sendatu bear nau lenago! (*Petrikillo'ri.*) Ez beldurrik izan!
Berriz ikutzen ba zaitu begi ondoan jo ta ankaz gora botako det bere lege ta guzi! *Zalapartan D. Justo bultzatuaz.*)

Petri.—Ez, ez! Pakea bear degu.

Justo.—Ori agintariaren kontra indar egitea da. Jakin zazute kaleko atean guarda zibillak daudela ta biok lotuta eramango zaituela.

Petri.—Au lotsa! Zer esan bear dute jendeak! Preso! Ez, ez! (*Balantzaka alde batetik bestera, txorabioak emanda ia eroriaz.*)

Tomax.—Ori ikusiko degu. Aurrena besteren etxetik zeorrek atera bear dezu. Ez naiz alper gaiztoan etorri Aizarnazabal'go muturretik Petrikillo'k senda nazan.

Petri.—(*Oiean etzanez.*) Ai! ai! ene Joxepa! Au miña! Ez... in asna... sa aa! Itotzen naiz.

Justo.—Zerbait gertatzen al zaio?

Tomax.—Bai. (*Petrikillo'rengana joan eta besoan artuaz. Jueza'ri.*)
Zuk dezu errua!! Gaizkille bat zera! Andreari deituko diot.

Petri.—(*Intzirika.*) Jo-xe-e... pa!

Tomax.—(*Atera joanez.*) Joxepa! atoz aguro. (*Oiuka.*) Zure senarra gaixotu da!

Justo.—Medikua etorri dedilla!

Tomax.—Ederra dek kontua! Medikua Petrikillo'ren etxera! Ta ni zer?

Juso.—Zu etorriko zera nerekin auzitegira...

Tomax.—Bakarrik joango zera nai ba dezu! Demonio!

IX AGERRALDIA

Lengoak eta JOXEPA

Joxepa.—(*Sartuaz.*) Zer da ardail au! Gaur gure etxeak ero-etxea dirudi!

Tomax.—Ero-etxea ez! "eri-etxea"! Or dago zure senarra...

Joxepa.—(*Senarra etzanda ikusirik.*) Zer egin diozute nere senarrari?

Petri! zer dezu! (*Oiera joan eta burua altxa araziaz.*)

Tomax.—Galde zaiozu onoko kopetillun oni!

Justo.—Berez etorri zaio naigabea. Ez du gauza aundirik.

Joxepa.—Nere Petri! Arantzazu'ko Ama'k gorde zaitzala! (*Oiean ondo jarriaz.*) Ezagutzen al nazu? (*Petri'k begiak zabaldu ta buruarekin bayetz adierazten duala.*) Ba du ezaguera ta arnasa poliki artzen du.

Justo.—Orrela daudenai ez zaie giegi itzegin bear. Lenbaitlen medikua deitzea da onena, beste atakea eman ez dezaion...

Joxepa.—Auxen da lanbidea! Banoa-banoa! (*Gaxoari.*) Zaude geldi, bereala emen naiz. (*Damuturik.*) Nola utziko det ordea nere gizona bakarrik.

Justo.—Andreak arrazoi du. Neronek deituko det medikua aldame-neko etxetik telefonoz.

Tomax.—Ez baziña etorri ez zitzaion gaitzik egingo.

Justo.—Agintari bezela legea bete araztera etorria nazu; ta orain kristau naizen aldetik errukizko egipena dagokidala badakit.

Joxepa.—Sermoirik ez degu bear. Eta zoaz! joan bear ba-dezu. Bestela...

Justo.—Bai! ez dago astirik galzerik. (*Abituaz.*) Eta. (*Tomax'engatik.*) Jaun ori geldi dedilla emen atera gabe. (*Bijoa.*)

Joxepa.—Nor zaitut emen nere etxean agintzeko?

Tomax.—Utzi zaiozu, dijoala!

X AGERRALDIA

PETRIKILLO, ANDREA ta TOMAX

Joxepa.—(*Leunki.*) Begiak irikitzen ari zera. Petri! Egin zazu keñu!

Tomax.—Keñu? Jueza joana dala igarri du ta laister suspertuko zaizu. (*Petri'k zinkurin luze bat egiñaz besoak luza bitza.*)

Joxepa.—(*Aurtxo bati bezela.*) Bota izatzu nagitxoak! Katuak mingaiña jan al dizu? (*Petri jeki naiean asirik.*) Itzegin zazu, baiñan zaude geldirik.

Tomax.—Bearko geldirik egon. Entzun dezu Jueza'k zer esan didan. Ez badakizu ere, guarda zibillak atean ditugu ta ez daukagu nola igesirik. Ez zure senarrak eta ez nik!

Joxepa.—(*Izaturik.*) Jesus milla bider! Esaten nuen nik! etxe ontan jende gelegi zebilela. Jueza zan beraz? Zeñek salatu ote du nere senarra. Gizarajoak ez dío iñori kalterik egin— ta... (*Senarra'ri galdegiñaz.*) Ez al da ala Petri. (*Buruarekin erantzunez.*)

Tomax.—Okerragoa dezu nerea. Zuek diru preskua irabazten dezute ta orrek beti dizu arriskua. Ni berriz sendatzera etorri ler eginda Aizarna'ko muturretik eta guarda zibillen artean lotuta atera bearra ta...

Joxepa.—Emen dira berriz. Zaude isilik! (*Petri'ri.*) Lo itxura egin zazu. (*Zurrungan asi bedi.*)

XI AGERRALDIA

Lengoak. D. *JUSTO* eta D. *GABINO* medikua. (*Onek bizar zuria duata eta makilla eskuan.*)

Justo.—(*Sartuaz eta zital.*) Or dezu sasi-sendalaria, zure etsaia...

D. *Gabino.*—Arratsalde on!

Joxepa, Tomax.—Baita zuri ere! Ongi etorri!

D. *Gabino.*—Gaxo bat dagon lekuan an dago nere eginbearra. (*Joxepa'ri.*) Zer du zure senarrak.

Joxepa.—Erdi lotan dago baiñan etorri bedi. Oñazerik ez du.

D. *Gabino.*—(*Gaxoarengana urbilduaz pulsua artu ta aztertzen du.*)

Biotza du aultxoa, naigaberen bat izan du noski, pasa zaiar ordea.

Ez da ezer!

Joxepa.—Alare!

D. *Gabino.*—Inyekzio bat emango diot eta suspertuko da bereala.

Joxepa.—Eskerrik asko D. *Gabino* etorri dalako. Beorrek beintzat biotz on askoa du.

Tomax.—Zure senarrak berriz aultxoa ta kontuz ez dezaion “poto” egin (*Jueza ta D. Gabino'rengatik*) oiek ikusitakoan.

D. *Justo.*—(*Ben.*) Guk ez degu iñor gordiñik jaten.

D. *Gabino.*—Ori ba daki berak. Tira! (*Txertu-orratza sakeletik atera ta gertaturik.*) Besoa altxa, ziztadaxo bat eta bapo! (*Esan ala egiñaz.*) Erlojuari “kuerda” eman diogu. (*Joxepa'ri.*) Ba dezu senarra aldi baterako! (*Petri'k ai! otsa ateriaz.*)

Joxepa.—Miña besteri ematea, artzea baño errezago bait da. (*Senarra oean eserita jarri ta txukundurik.*)

Tomax.—Karraxi egiteko gauza danean ez dago gaizki.

Joxepa.—Petri! Emalzikiotzu eskerrak D. *Gabino* mediku jaunari.

Petri.—(*Totel.*) Ezin asmatu det ordea. Zera... eztarri zuloan korapillua jarria daukat.

Tomax.—Bai zera! Korapillua? (*Jueza siñalatuaz.*) Bildurra!

Joxepa.—Izan ere orrek izan dizu erru guzia. Petri zerbait esaiozu D. *Gabino'ri*!

Petri.—Bar-ka-... barka. ka... ka.

Tomax.—(*Berekiko.*) Usai txarreko itza atera zaio.

Joxepa.—Barkatzeko eskatzen dio.

D. *Gabino.*—Ezta ezer! Sendatu zera ta beste leku batera noa. Barkaturik zaude. (*Agur egin ta esku ematera doakio.*)

Justo.—Zuk barkatu diozu; baiñan legea “lege” da. Ta sendatu de-

zun ezkeron nik auzia garbitu ta erabaki bear det. Orregatik emen gelditzen dira baituta Petrikillo deitutakoa, sasi-medikutzan jardutzen dalako; ta beste gizon ori. (*Tomax'engatik.*) Ni agintari bezela ostikopetu naulako...

Tomax.—Nik? (*Asarra.*) Ez jauna!

Justo.—Zuk, bai!

Joxepa.—Gure etxera norik bidali zaitun jakin nai nuke. Salatariari lepoa bihurtuko njoke. ¡Petral alena! ez bestena.

D. Gabino.—(*Iskanbilla sortzera dijoala ikusirik, paketsu.*) Ea, Ea! Osasuna ta pakearengatik, D. Justo, eskatzen dizut ez dezazula auzi ori aurrera eraman. Zuk ez uste arren, Petrikillo sendalaria kuranderoa ta ni medikua ongi antolatzen gaituzu. Ez al gabil-tza biok gaxoak senda naiean? Eri diranetatik —eta ezin konta añakoak dituzute— norik ez du senda nai?... (*isilunea*) D. Justo, zure alaba ere, txonkatillako ezurra nik gaizki jarri niolako edo Petrikillo'rengana etorria da sendatzera. (*Aitorkizun orrek zarz-tada aundia sortzen du.*)

D. Justo.—Nere alaba? Ez diteke! Nik ezer jakin gabe!

D. Gabino.—Bai, zure alaba. Ez dezu naiko noski, presondegira sar dezaten?

Joxepa.—Beraz emen izan diran ama-alabak zure andre ta alaba ziran? (*algaraz.*) Xankome edo!

Petri.—Egi-egia da D. Gabino'k esandako guzia.

Tomax.—(*Parrez.*) Ja! ja, ja!

D. Gabino.—Ez dago ondo iñorengatik iseka egitea.

D. Justo.—Nere alaba (*Petri'rengatik*) orren eskutan jarri ba-da jakin zazute nere balmeñik gabe izan dala.

D. Gabino.—Jakiña!, esan bearrik ez dago.

Petri.—Oñaze ta min ta eritasunak baimenik eskatu gabe etortzen bait dira!

D. Justo.—Ala gertatu dan ezkeron ta zure naigabetik obeto zaudela ikusirik (*Petri'ri*) zurekin itzezin nai det eta zenbait galdera zuzendu bear dizkitzut.

Joxepa.—Bai, bai bakarrik utziko zaituegu or txokoan. Zoazte (*Senarrari lagunduaz.*)

D. Gabino.—Nere aldetik ez dezute eragozpenik...

D. Justo.—Galdera bat edo beste ez da gauza aundirik. (*Bazter batean D. Justo ta Petri biltzen dira elkarrekin mintzatuz.*)

Tomax.—(*D. Gabino'ri.*) Nik ere ba, mediku jauna, Aizarna'ko muturretik etorrita alper bidajea gerta ez dakidan, "konsulta" egin nai diot bada...

D. Gabino.—Zer gertatzen zaizu bada?

Tomax.—Txorabioak egiten zaizkit. Ez dakit bada, urdailla gibela edo giltxurdiñetik edo, ez nabil ondo.

D. Gabino.—Eseri zaite ta aztertuko zaitut. (*Gorputz guzia arakatu bezaio.*) Lenengo zure gaitz aundiena gizenegi izatean dago. Nola dezu sabel **ori**?

Tomax.—Kostata! Zer nai du egitea! Erremedioren bat emango ba'ilda.

D. Gabino.—Gutxiago **jan** eta edan! “Jan-edan gartxuz, kaiku, izan adi eorren mediku”.

Tomax.—Bai, auleriak il nadin! Ez nazu nere buruaren etsai.

D. Gabino.—Baietz esango nuke! Kristau guziok ditugun etsaiaz gainera zuk beste iru dituzu: sabela, okela ta alkola!

Tomax.—Alkola? ez, nik ardoa edaten det, sueto...

D. Gabino.—Ain sueto! Neurria txikitu bearra dezu ta urarekin nastuta edaten ba dezu, obe! Bestela, zureak egin du!

Tomax.—Oraintxe bota didazu “sententzi” gogorra! (*Berekiko*). Zergatik sartu ote naiz medikutan?... Ai! ai! ai! (*Antzirika*.) Berriz ere naigabea datorkidala... Txorabioa!

Joxepa.—Orain ere gaxotu al zaigu? Apaiz billa joan bearko det.

Petri.—Ori falta zitzaigun etxean.

D. Justo.—Testamentua egin nai ba du entzuteko gertu nago.

D. Gabino.—Ez da orrenbesterako! Pizka bat ikaratu dala. Utsa! (*Eseri arazten dute, patxadan jarriaz.*)

Joxepa.—Esne pizka bat ekarriko diot.

Tomax.—Esnea?

Joxepa.—Salda orduan?

Tomax.—(*Itunki.*) Ori gertatuko zait; “ilda gero salda bero”. Naiago det baso bat ardo.

AZKEN AGERRALDIA

Lengoak eta Puljentzi emagiña.

Puljen.—(*Lasterka sarturik ta bat batean ikaratuta gelditurik.*) Ai Maria! Jendearen emana! Jainkoa'k dizuela atsalde on!

Petri.—Emen al zaitugu berriz?...

Joxepa.—Zer ote dabil au?

Tomax.—Lengo atsoa da. (*Berekiko.*) Andregai ona neretzat.

Puljentzi.—(*Petri'ri.*) Ez nator zure billa ez! (*D. Gabino'ri begiraturaz.*)

D. Gabino'ren billa baizik.

D. Gabino.—Zer degu bada?...

Puljen.—Arren eta arren betor lenbaitlen “Moko-goxoene-ra”...

D. Gabino.—Ezin al dute itxoin?

- Puljen.*—Ez, jauna, ez! alaba aur egiteko dago ta odol ustutzen ari zaigu.
- D. Gabino.*—(Asarre.) Odol ustutzen? Ta nun egon zerate orain arte deitu gabe?
- Puljen.*—(Beldurrez.) Ba-daki... Petrikillo'k ez du joan nai izan ta.
- Petri.*—Ez bait da nere egitekoa. Emagiña zu zaitugu, ez ni!
- Joxepa.*—Ondo eman ere!
- D. Gabino.*—Petrikillo'k arrazoi du. Nola ez zerate nigana lenago etorri? Ez da jolasa! Ez al dakizute odola geldi arazten? Emakumea il diteke ta zuena izango da errua.
- Puljentzi.*—Ni laguntzaile bat besterik ez nazu...
- D. Gabino.*—Zoaz bada ta botikatik eraman zazu guata pakete aundi bat.
- Puljentzi.*—Bai jauna bai! (Abituaz.)
- D. Gabino.*—An naiz bereala. (Etxeokoi.) Zuen baimenarekin, medikua ez bait da bere buruaren jabe.
- D. Justo.*—Erruki geiegi izateak ekartzen dizkitzu orrelako ezbearrak. Baiñan nik ez det emakumezko auzitan sartu nai. Aski det etxean gerta zaidanakin. Zurekin noa. (Abituaz.)
- D. Gabino.*—Nik bada ez det denbora galtzerik, norbait il edo bizi une larrian dagonean. Urrenarte bada! (Bijoa.)
- Petri.*—Zoaz ondotoxo, nagusi! (Besteai.) Aitortu bear da, mediku ona ez dala merezi aña estimatzen ta ordaintzen. Gaxoa ez bada sendatzen medikuak edo Petrikillo'k dute errua... Sendatzen ba da berriz... zeruko santuren bat ba dezu beti bitarteko.
- Joxepa.*—Jakiña! Sendalariari ez saria ordaintzeagatik.
- Tomax.*—Seguroan ez al gaude bada sarturik guziok? Au jakin izan banu ez nintzan alper gaiztoan etorri izango Aizarnazabal'go muturretik...
- Petri.*—Guzia zor zaio osasunari.

(Jendeari, esan edo abestuz.)

Legea lege dala
 askotxok du esaten;
 baiñan ezurra austean
 Petrikillo eskatzen.
 Dana dala, auzi ortan
 ez gaituzu gu sartzen;
 baiñan ea txalo bat
 diguzuten ematen.